

**ATVIRI JAUNIMO CENTRAI –
JAUNIMO POREIKIAMS**

Jaunimo reikalų departamentas
2008

TURINYS

Autorių žodis	5
ĮVADAS	8
I DALIS	
KĄ REIKĖTŲ ŽINOTI PRIEŠ PRADEDANT... ..	11
JAUNIMO NEFORMALUSIS UGDYMAS IR UŽIMTUMAS	11
Švietimas	11
Kūno kultūra ir sportas	12
Kultūra	13
Socialinė politika	13
APIE JAUNIMO VEIKLĄ	15
DARBO SU JAUNIMU FORMOS	17
Nevyriausybinių (narystės) jaunimo organizacijų veiklos charakteristika	17
Jaunimo tarnybų charakteristika	19
Atvirasis darbas su jaunimu	20
Jaunimo iniciatyva	20
ATVIRASIS DARBAS SU JAUNIMU KAIP VIENA	
DARBO SU JAUNIMU FORMŲ (BŪDŲ, KRYPČIŲ)	22
Istorija	22
Atvirasis darbas su jaunimu Europos šalyse	23
Atvirojo darbo su jaunimu	
<i>(open youth work, offene Jugendarbeit)</i> charakteristika	26
Samprata	26
Vykdytojai	27
Mobilus darbas su jaunimu kaip integracinė atvirojo darbo su jaunimu dalis	28
ATVIRI JAUNIMO CENTRAI	29
Atvirų jaunimo centrų veiklos principai	30
Atvirų jaunimo centrų privalumai	31

II DALIS

TIEMS, KURIE IMASI..	33
PILOTINIS PROJEKTAS	
„JAUNIMO CENTRAI – JAUNIMO POREIKIAMS“	33
Kontekstas ir problema	33
Projekto tikslai	34
Bandomojo projekto įgyvendinimas	34
ATVIRO JAUNIMO CENTRO	
KONCEPCIJOS METMENYS / GAIRĖS	36
Atvirojo darbo su jaunimu	
teritoriniame vienetė tikslų nustatymas	36
Socialinės aplinkos charakterizavimas (vietos situacijos analizė)	37
Tikslinės grupės	38
Veiklos organizavimo sąlygos	39
<i>Atvirų jaunimo centrų patalpos</i>	39
<i>Vykdytojai</i>	40
<i>Savanoriška arba visuomeninė sritis</i>	41
<i>Neetatiniai, laisvai samdomi specialistai</i>	41
Bendradarbiavimas ir tinklų kūrimas	42
Kokybės užtikrinimas	42
PRAKTINĖS REKOMENDACIJOS	43
Savivaldybėms	43
Jaunimo reikalų departamentui	
prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	44
ŽODYNĖLIS	45
PRIEDAI	49
1 priedas. Bandomojo projekto eiga	49
2 priedas. Pilotinio projekto įvertinimo klausimai	52
LITERATŪRA	56
<i>Užrašams</i>	59

Autorių žodis

Jaunų žmonių situacija priklauso nuo įvairių visuomeninių faktorių. Nuolat besikeičianti darbo rinkos situacija, ekonominiai svyravimai, besikeičiantis jaunimo santykis su mokykla ir šeima, vis didėjanti žiniasklaidos, komercinės laisvalaikio industrijos įtaka užduoda naujų galvosūkių dirbantiems su jaunimu – tai, kas prieš penkiolika metų buvo efektyvu, šiandien susiduria su sunkumais. Ne vieni tyrimai rodo, kad Lietuvoje tik nedidelė dalis jaunimo yra įsitraukusi į jaunimo organizacijų ar kitokią „organizuotą“ veiklą po pamokų, studijų, darbo. Vis dar daug jaunų žmonių nieko nežino apie jaunimo organizacijų pasiūlymus.

Paskatinti atradimų savo darbo kasdienybėje, taip pat Jaunimo reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kurį savo ruožtu „spaudė“ kai kurių Lietuvos savivaldybių jaunimo reikalų koordinatoriai, teigdami, kad kažko jų jaunimui trūksta, kažko reikia naujo, arba kad yra patalpos, tik neaišku, ką su jomis daryti ir pan., „sumetėm galvas“ suprasti, ką ši situacija mums sako. Piršosi viena išvada: jaunimui reikia naujų, lanksčių įtraukimo formų, kurios atitiktų jų poreikius bei kitaip prisidėtų prie aktualių problemų sprendimo. Taip gimė pilotinis projektas „Jaunimo centrai – jaunimo poreikiams“ ir atvirojo darbo su jaunimu koncepcijos metmenys, skolinti iš vakarų Europos bei bandyti pritaikyti lietuviškajai situacijai. Taip gimė ir ši knygelė.

Šia knygele nepretenduojame į vienintelę ir nepakeičiamą tiesą. Anaiptol. Viena vertus, mūsų tikslas yra kuo prieinamiau užrašyti tai, (ką mes jau turime) kas jau yra sukurta jaunimo reikalų srityje ir su kokiais sunkumais susiduriama nūdienoje. Kita vertus, norime žengti žingsnį pirmyn – nubrėžti pirmuosius kontūrus naujai darbo su jaunimu formai (atvirajam darbui su jaunimu), pagrįsti jos reikalingumą bei „instaliuoti“ ją Lietuvoje atvirų jaunimo centrų išraiška.

Taip pat norime šiek tiek pakeisti ir praplėsti požiūrio perspektyvą – knygelėje naudojame sąvoką „darbas su jaunimu“ norėdami atkreipti dėmesį, kad šiuo metu daug labiau paplitusi sąvoka „jaunimo veikla“ nepakankamai tiksliai aprėpia ir atspindi visus šio darbo lauko aspektus.

Tokiu būdu, keldami išsamesnių diskusijų reikalaujančias temas bei klausimus, norime paskatinti darbo su jaunimu plėtrą struktūrine bei turinio prasme, taip pat siekti didesnio šios srities profesionalumo.

Būtų drąsu teigti, kad su naujų darbo formų įvedimu visos jaunimo problemos bus išspręstos. Mums labiau rūpi, kad kuo daugiau jaunų žmonių turėtų kuo įvairesnių „organizuotų“ galimybių sėkmingai tapti visuomenės dalimi, neprarasdami savojo individualumo. Manome, kad naujų jaunimo ugdymo(si) formų diegimas leis prakalbinti vien tradiciniais būdais sunkiai pasiekiamus jaunuolius ir daryti švelnų, tačiau realų poveikį jų tarpusavio bei santykių su aplinka kultūrai.

Tikimės, kad ši knygelė bus tvirtesnis pagrindas įvairiuose vaidmenyse su jaunimu dirbantiems žmonėms, paremtas ilgamete užsienio šalių ir neilga, tačiau efektinga Lietuvos patirtimi. Galiausiai norime padrąsinti politikus ir už jaunimo reikalus atsakingus viešosios administracijos pareigūnus aktyviau imtis naujų jaunosios kartos ugdymo būdų, kurie tampa įmanomi modernios jaunimo politikos kontekste.

Leidinio pabaigoje pateiktas žodynėlis tegul bus interpretuojamas kaip mūsų supratimo atspirties taškas, kartais pretenduojantis būti ne „taip yra“, tačiau „džiaugtumėmės, jeigu taip būtų“ būsenos. Mums jis svarbus kaip vieningo supratimo įrankis, naudojamas šioje knygelėje aprašytų darbo su jaunimu formų kontekste.

Dėl šios knygelės atsiradimo norime nuoširdžiai padėkoti:

Jauniems žmonėms, paskatinusiems suprasti, atsižvelgti ir reaguoti į jų poreikių kitoniškumą; Rokiškio, Trakų ir Telšių savivaldybių jaunimo reikalų koordinatoriams, kurie aktyviai įsitraukė ir dalyvavo pilotiniame projekte; laisvai samdomam mokytojui Žilvinui Gailiui, Laplandijos universiteto (Suomija) doktorantui Pauliui Godvadui ir Astai Morkūnienei už konceptualią pagalbą bei pastebėjimus; Vilniaus universiteto socialinio darbo katedros lektorei dr. Birutei Švedaitei-Sakalauskei ir docentei dr. Jolitai Kašalynienei už vertingas ir konstruktyvias pastabas; Kastantui Lukėnui už žodžio „chebra“ kilmės paaiškinimą; Fiurstenvaldės (Vokietija) jaunimo laisvalaikio centro „Südclub“ vadovui Matthias Bogdan už darbo su jaunimu centre būdo perteikimą; o ypač – Jaunimo reikalų departamentui ir jam atstovaujančiam Giedriui Vaideliui už nuolatinę paramą įgyvendinant pilotinį projektą ir inicijuojant atvirų jaunimo centrų, kaip efektyvios darbo su jaunimu formos, papildančios jau egzistuojančiąsias, koncepcijos rengimą; taip pat savo šeimoms už kantrybę.

Autoriai

ĮVADAS

Jaunimo politikos „senbuviai“ žino, kad neseniai minėjome modernios jaunimo politikos Lietuvoje dešimties metų sukaktį – 1996 m. Seime buvo priimta Valstybinė jaunimo politikos koncepcija, kurioje buvo apibrėžti jaunimo politikos tikslai, principai, įvardinta už jos įgyvendinimą atsakinga struktūra – Valstybinė jaunimo reikalų taryba, numatytas koncepcijos įgyvendinimo finansavimo šaltinis – Valstybinis jaunimo fondas. Moderniu šį politikos modelį galima vadinti dėl vieno svarbiausių jaunimo politikoje dalyvavimo (tarpt. „participacija“, liet. „dalyvumas“) principo praktinio įgyvendinimo. Jaunimo politikos įgyvendinimas, tarpžinybinis atskirų ministerijų politikos jaunimo klausimais (apibrėžtais koncepcijoje) koordinavimas ir jaunimo veiklos (jaunimo neformalaus ugdymo) plėtojimas buvo pavestas Valstybinei jaunimo reikalų tarybai (VJRT), sudarytai iš atskirų ministerijų pareigūnų ir nevyriausybinių jaunimo organizacijų deleguotų atstovų.

Nenuostabu, kad naujai kuriama jaunimo politika rėmėsi nevyriausybinių (jaunimo) organizacijų, kaip svarbiausių pilietinės visuomenės veikėjų, plėtra: buvo sukurtas ir įgyvendinamas projektų finansavimo mechanizmas, turintis paskatinti organizacijų stiprėjimą, jų lyderių kompetenciją, jaunimo veiklos turinio ir formų įvairovę. Ypatingas dėmesys skirtas jaunų žmonių iniciatyvai, organizuotam dalyvavimui sprendimų priėmimo procesuose, jaunimo neformalaus ugdymo (JNU) nuostatų ir metodų įsisavinimui.

Vis daugiau savivaldybių, atsižvelgdamos į Valstybinę jaunimo politikos koncepciją bei jos įgyvendinimo praktiką nacionaliniame lygmenyje, pasitvirtino savivaldybės koncepcijas, inicijavo Savivaldybės jaunimo reikalų tarybas, numatė lėšų jaunimo iniciatyvoms remti, paskyrė už jaunimo reikalus atsakingus asmenis – jaunimo reikalų koordinatorius. Ilgainiui jaunimo reikalų koordinatorių etatų finansavimą perėmė Socialinės apsaugos ir darbo mi-

nisterija, o Valstybinė jaunimo reikalų taryba (nuo 2006 m. pabai-
gos – Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir
darbo ministerijos) teikė konsultacinę ir metodinę pagalbą.

Šiek tiek sustiprinus nevyriausybinės jaunimo organizacijas, pa-
akinius savivaldybes pripažinti jų vaidmenį, buvo pastebėta, kad
vien per nevyriausybinės organizacijas neįmanoma spręsti vaikų
ir jaunimo užimtumo ir ugdymo klausimų, vis aštrėjančių sociali-
nių problemų. Įvertinus tai, kad savivaldybės „valdo“ gausų būrį
švietimo, ugdymo, socialinių, kultūros ir sporto įstaigų, koordi-
nuoja nevyriausybinių organizacijų veiklą, skiria lėšas darbuotojų
išlaikymui ir projektų vykdymui, imta kalbėti apie integruotos jau-
nimo politikos poreikį, didesnį tarpžinybinį ir tarpsektorinį ben-
dradarbiavimą.

Kita vertus, įvairūs tarptautiniai tyrimai, statistiniai duomenys,
žiniasklaidos atspindimi įvykiai ir jaunimo reikalų specialistų pa-
tirtis rodė ir rodo gana prastą mūsų šalies vaikų ir jaunimo būklę,
kuri, nepaisant valstybės politikos veiksnių ir savivaldybių pastan-
gų, pastaraisiais metais blogėja.

Dėl to nereikia abejoti pastarąjį dešimtmetį plėtotos jaunimo
organizacijų stiprinimo politikos tikslingumu – ji atliko ir atlieka
svarbų vaidmenį stiprinant jaunimo iniciatyvą ir gebėjimus daly-
vauti viešajame demokratinės visuomenės gyvenime. Tačiau aki-
vaizdu, kad yra būtina ieškoti kitokių jaunimo politikos įgyvendi-
nimo galimybių, leisančių parinkti tinkamas poveikio priemones
jaunimo situacijos akivaizdoje.

Džiugu, kad net stokojant aiškios viešosios politikos, pastarai-
siais metais savivaldybėse matoma naujų darbo su jaunimu formų
paieška. Ugdymo, kultūros ir sporto įstaigų, religinių bendruome-
nių aplinkoje įsikūrė neformalūs ar juridinį (nevyriausybinių orga-
nizacijų) statusą turintys jaunimo klubai, kurių dauguma aktyviai
rengia ir vykdo jaunimo ugdymo projektus, plėtoja tarptautinę veik-

lą. Kai kurios savivaldybės, matydamos akivaizdų poreikį, rengiasi stiprinti jaunimo centrų veiklą, suteikti ir renovuoti patalpas, prisiimti (dalinio) finansavimo įsipareigojimus.

Todėl Jaunimo reikalų departamentas, atsakingas už jaunimo politikos įgyvendinimą visoje šalies teritorijoje, 2006 m. inicijavo bandomąjį projektą, kuriuo siekiama išbandyti, o vėliau išplėtoti taip vadinamo atvirojo darbo su jaunimu (atvirų jaunimo centrų) galimybes savivaldybėse, tikintis, kad šis darbo su jaunimu būdas turėtų atitikti dabarties poreikius ir papildyti jaunimo politikos įgyvendinimo priemonių spektrą.

Šiame leidinyje pateikiama trumpa darbo su jaunimu problematika, užsienio šalių patirtis, aptariama atvirojo darbo su jaunu samprata, pateikiamos bandomojo projekto metu įgytos išvalgos ir rekomendacijos tiems, kas norės plėtoti atvirosios jaunimo veiklos centrus. Tikimės, kad ši medžiaga bus naudinga jaunimo politikos veikėjams: savivaldybių tarybų nariams, administracijos darbuotojams, ugdymo įstaigų specialistams, jaunimo organizacijų lyderiams, su jaunu dirbančioms organizacijoms, taip pat tiems žmonėms, kurie aktyviai domisi darbu su jaunu bei jo formų plėtra Lietuvoje, jaunimo darbuotojams. Tačiau labiausiai šios rekomendacijos skirtos savivaldybių jaunimo reikalų koordinatoriams, kurie yra suinteresuoti jaunimo politikos plėtra savivaldybėse, naujų darbo su jaunu būdų paieška ir, svarbiausia, jaunų žmonių situacijos gerinimu.

I DALIS

KĄ REIKĖTŲ ŽINOTI PRIEŠ PRADEDANT...

JAUNIMO NEFORMALUSIS UGDYMAS IR UŽIMTUMAS

Visuotinai sutariama, kad plačiai vykdomas ir gerai organizuotas vaikų ir jaunimo neformalusis ugdymas ir laisvalaikio užimtumas yra būtina jaunosios kartos socializavimo(si) sąlyga, taip pat ir veiksmingiausia nusikalstamumo, žalingų įpročių ir kitokio „netinkamo“ elgesio prevencija. Kitų šalių ir mūsų pačių patirtis liudija, kad yra kur kas svarbiau išplėtoti nuolat bei efektyviai veikiančią jaunimo ugdymo ir užimtumo sistemą, nei bandyti „gesinti gaisrus“ atskiromis ir tik į tam tikras problemas nutaikytomis programomis.

Šiame skyrelyje trumpai apžvelgsime, kokios viešosios politikos sritys veikia šiame politikos lauke ir kaip joms sekasi tai daryti. Kalbėdami apie jaunimą, šiuo atveju turime galvoje paauglystės ir ankstyvosios jaunystės laikotarpį (13–19 m.), kuris yra labiausiai rizikingas ir keliantis daugiausiai rūpesčių patiems jaunuoliams, jų šeimoms, pedagogams ir plačiajai visuomenei.

Švietimas

Švietimo ir mokslo ministerija be kitų jai pavestų sričių kuruoja vaikų ir jaunimo neformalųjį švietimą, kuris anksčiau buvo vadinamas papildomu ugdymu, popamokine veikla ar popamokiniu užimtumu. Šiai veiklai (papildomam ugdymui) skiriamos lėšos numatytos mokinio krepšelyje. Jomis disponuoja bendrojo lavinimo mokyklos organizuodamos mokiniams popamokinę veiklą. Taip

pat ministerija įgyvendina pozityviosios vaikų ir jaunimo socializacijos programas, kurių ribose finansuojami šioje srityje veikiančių įvairių įstaigų ir organizacijų projektai. Svarbūs veikėjai vaikų neformaliojo švietimo srityje yra savivaldybės, kurios steigia ir finansuoja neformaliojo švietimo įstaigas: meno ir muzikos mokyklas, moksleivių kūrybos ar laisvalaikio centrus, techninės kūrybos centrus ir pan.

Atlikti tyrimai ir ekspertų patirtis rodo, kad vaikų neformaliojo švietimo sistema, nepaisant pastaruoju laikotarpiu dedamų pastangų ir atskirų sėkmingų popamokinio užimtumo organizavimo projektų, išlieka inertiška ir nelanksti. Ji yra labai netolygiai išplėta visoje Lietuvos teritorijoje, dažniausiai prieinama geriau gyvenančių šeimų ir gabesniems vaikams, labiau orientuota į institucijų, o ne vaikų poreikius. Kol kas ši sistema nepasirengusi ir nesuinteresuota įtraukti į veiklą mažiau motyvuotus, „normalaus“ elgesio standartų neatitinkančius, vyresnio amžiaus paauglius ir jaunuolius.

Kūno kultūra ir sportas

Kūno kultūros ir sporto departamentas įgyvendina sporto politiką, kurios pagrindinė ir didžiausia tikslo grupė yra vaikai bei jaunimas. Nors oficialiuose sporto politikos dokumentuose ir konkrečiuose sporto institucijų atstovų pasisakymuose, ypač argumentuojant dėl didesnio finansavimo, svarbiausiu prioritetu akcentuojamas vaikų ir jaunimo užimtumas bei nusikalstamumo prevencija, praktinėje veikloje dominuoja pagrindinis rūpestis – aukšto meistriškumo sportininkų (pamainos) ugdymas. Į sportinių rezultatų siekimą orientuotas sporto mokyklų ir trenerių veiklos vertinimas riboja šios sistemos galimybes labiau prisidėti prie jaunuolių užimtumo klausimų sprendimo, jų asmeninio, sveikos gyvensenos ir socialinio ugdymo. Net ir švietimo sistemos dalyvavimas sporto politikoje nepadeda ženkliau išplėtoti ugdomojo aspekto, o gausus renginių organizavimas „iš viršaus“ nemotyvuoja dides-

nio jaunuolių (mokinių) skaičiaus įsitraukti į ilgalaikę savarankišką sporto ar fizinės kultūros veiklą.

Kultūra

Viena kultūros politikos tikslo grupių yra vaikai ir jaunimas. Kultūros ministerija rengia programas, skirtas jaunųjų menininkų skatinimui, jaunimo kultūriniam ugdymui ir saviraiškai. Savivaldybėse dažniausiai veikia kultūros centrai, o miesteliuose ir kaimiškoje vietovėse – įvairiai vadinami šių centrų filialai. Muziejai ir bibliotekos ieško įvairesnių būdų prikviesti lankytojų (taip pat ir jaunimo), kurti tobulėjimui palankią aplinką, siūlyti aktualias svarstymų ir diskusijų temas. Nors kultūros erdvėje veikiančios įstaigos ir organizacijos, ypač privačios iniciatyvos, sugeba pasiūlyti plačią veiklos ir saviraiškos galimybių paletę, pagrindinė sistemos dalis vis dar veikia gana tradiciškai: veikla sudominami labiau motyvuoti jaunesnio amžiaus vaikai, veiklos turinį ir formą lemia ne tiek jaunuolių poreikiai, kiek pačių kultūros darbuotojų interesai ir galimybės, veiklos sėkmė vertinama renginių, kolektyvų gausa ir jų laimėjimais. Kita vertus, savivaldybių kultūros įstaigų tinklui tenka tenkinti daugiausiai išreiškiamą ir nelengvai įvykdomą „normalaus“ jaunimo poreikį – rengti savaitgalio diskotekas, o tai, nemažos dalies kultūros specialistų nuomone (išsakoma ir Kultūros ministerijos pareigūnų), nėra „tikra“ kultūros politikos dalis.

Socialinė politika

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija bendradarbiaudama su savivaldybėmis jau keletą metų įgyvendina vaikų dienos centrų programą. Savivaldybių įstaigų, nevyriausybinų organizacijų ar religinių bendruomenių pastangomis steigiami vaikų dienos centrai skirti užimti ir ugdyti sunkesnėje socialinėje situacijoje esančius vaikus. Tokius centrus vaikai lanko pasibaigus pamokoms, gauna nemokamą maitinimą ir pagalbą paruošti namų darbus, tu-

ri galimybę pabendrauti su bendraamžiais. Centrų darbuotojai konsultuoja vaikus, o neretai ir jų tėvus socialinės ir psichologinės pagalbos klausimais, esant reikalui nukreipia juos į kompetentingas institucijas. Sparčiai plėtojamas vaikų dienos centrų tinklas atspindi tokių paslaugų aktualumą. Tačiau centrų darbuotojų patirtis rodo, kad tai, kas tinka jaunesnio amžiaus vaikams, nepadaeda pritraukti ir ilgiau išlaikyti vyresnio amžiaus paauglių ir jaunuolių. Kita vertus, atskiri dienos centrai turi specialias ir sėkmingas programas paaugliams, nors ir jiems nelengva derinti socialinės pagalbos teikimą ir užimtumo organizavimą (ypač vyresnio amžiaus paaugliams).

Trumpai apžvelgę pagrindines viešosios politikos sritis, susijusias su vaikų ir jaunimo ugdymu, galime teigti, kad didžioji dauguma politikos priemonių skiriama jaunesnio amžiaus, gabių ir labiau motyvuotų vaikų grupei, iš kurių vieni priskirtini geriau gyvenančių šeimų kategorijai, o kitų šeimos įtrauktos į socialiai remtinų asmenų sąrašus. Mažiausiai galimybių turi nemotyvuoti, nedidelių elgesio sutrikimų turintys, įvairiais būdais savo protestą reiškiantys paaugliai ir jaunuoliai, dar nepadarę per daug didelių nusižengimų (dėl kurių būtų apribota jų laisvė), tačiau jau „per sunkūs“ tradicinei ugdymo sistemai. Ne paslaptis, kad kaip tik toks jaunimas kelia didelių rūpesčių savo tėvams, mokyklai, kaimynams ir visai bendruomenei.

APIE JAUNIMO VEIKLĄ

Ieškodami tinkamiausių poveikio priemonių dirbti su paaugliais ir jaunimu, dar kartą aptarkime modernios jaunimo politikos sampratą.

Jaunimo politiką galima apibūdinti kaip sistemų ir priemonių visumą, siekiančią kuo palankesnių sąlygų asmeninei jauno žmogaus brandai ir sėkmingai integracijai į visuomenę.

Jaunimo politika aprėpia jaunų žmonių socializaciją lemiančias struktūras (socializacijos laukus), subsidiariai papildančias paties asmens ir jo šeimos pastangas, padedant parengti jauną asmenį savarankiškam gyvenimui. Šias struktūras galima skirstyti į informalias (draugai, bendraamžiai, žiniasklaida plačiąja prasme), neformalias (bendruomenės, nevyriausybinės organizacijos), formalias (mokyklos, universitetai ir t. t.). Vis stipresnį poveikį jaunuolių socializacijai daro ir todėl vis didesnio jaunimo politikos dėmesio sulaukia komercinis sektorius: šiuolaikinių technologijų, pramogų, laisvalaikio industrija.

Šiuolaikinė jaunimo politika plėtojama dviem pagrindinėmis kryptimis:

- 1) **jaunimo interesų užtikrinimas atskirose viešosios politikos srityse** – švietimo ir mokslo, kultūros, sporto, darbo ir užimtumo, būsto, sveikatos apsaugos ir kitose srityse;
- 2) **darbo su jaunimu, kaip specifinės jaunimo politikos srities plėtra.**

Jaunimo veiklos ar darbo su jaunimu (*youth work*, *Jugendarbeit*) apibrėžimai atskirose Vakarų šalyse turi skirtingų niuansų, tačiau pagrindiniai kriterijai nusakomi vienodai:

tai yra darbas su jaunimu ir / arba pačių jaunų žmonių veikla laisvalaikio metu, kai jie yra „ne šeimoje“, „ne pamokose / paskai-

tose“ ir „ne darbe“. Tai yra į jaunimo poreikius nukreipta, dažniausiai asocijuota, jaunimo grupėms skirta ugdomoji (edukacinė) veikla, kurioje jauni asmenys dalyvauja savanoriškai, aktyviai lemia veiklos turinį ir vykdymo formas (saviorganizacija ir savivalda). Šiai veiklai būdingas prevencinis, jaunų žmonių dalyvavimą ir socializaciją stiprinantis požiūris.

Darbą su jaunimu, dažniausiai vykdomą nevyriausybinių organizacijų (nors atskirose šalyse šioje srityje aktyviai veikia ir savivaldybių institucijos), organizuoja tinkamai parengti ir daugiausiai savanoriškais pagrindais veikiantys jaunimo vadovai, palydimi profesionalių jaunimo darbuotojų.

Kol kas Lietuvoje jaunimo veiklos ar darbo su jaunimu samprata nėra apibrėžta ir oficialiai pripažinta. Jaunimo veikla dažnai tapatinama su jaunimo neformaliojo ugdymo sąvoka, o tai tik iš dalies teisinga: jaunimo neformalusis ugdymas nusako tam tikrą darbo su jaunimu sampratą, laikyseną, principus ir metodines nuostatas, o jaunimo veiklos samprata apima darbo su jaunimu turinio ir formų įvairovę, struktūrinius principus ir organizacinę sistemą. Akivaizdu, kad tikslesniam šių sąvokų apibrėžimui reikia gilesnės diskusijos.

Atsižvelgiant į minėtus neapibrėžtumus, šiame leidinyje sąvokos „jaunimo veikla“ ir „darbas su jaunimu“ vartojamos kaip sinonimai. Po ilgų svarstymų ir diskusijų su srities žinovais apsisprendėme dažniau vartoti sąvoką „darbas su jaunimu“, kuri, mūsų nuomone, tiksliau atspindi knygelėje aptariamą jaunimo politikos srities turinį.

DARBO SU JAUNIMU FORMOS

[vertindami Europos šalių patirtį galime išskirti šias pagrindines darbo su jaunimu formas: nevyriausybinių (narystės) jaunimo organizacijų veikla, taip vadinamas atvirasis darbas su jaunimu ir jaunimo tarnybų veikla. Dar viena darbo su jaunimu forma galima laikyti Lietuvoje paplitusią jaunimo iniciatyvą.

Nevyriausybinių (narystės) jaunimo organizacijų veiklos charakteristika

- organizacijos juridinis statusas – asociacija (anksčiau visuomeninė organizacija);
- demokratiškai sudaryti valdymo organai (narių išrinkti ir jiems atskaitingi);
- išplėtotą struktūrą – dauguma narystės organizacijų siekia pritraukti į savo gretas kuo daugiau narių, todėl kuria organizacijos padalinius ir koordinuoja jų veiklą;
- narystė formali, reikia pareikšti norą ir išpildyti numatytus reikalavimus, kad būtų priimtas į organizaciją (susipažinti su organizacijos tikslais ir jiems pritarti, pateikti prašymą dėl narystės, kartais duoti įžodį ar priesaiką, įsipareigoti atlikti tam tikras pareigas ir pan.);
- aiškios vertybinės nuostatos ar ideologija, skiriamieji ženklai ir tradiciniai ritualai – dažniausiai narystės organizacijos turi ideologiją atitinkantį ženklą, vėliavą, himną, o taip pat kitą atributiką, pvz., uniformą;
- vieša veikla, siekiant organizacijos nuostatas skleisti visuomenėje ir atstovauti narių interesams (ar bent jau atsižvelgti į juos);
- nuolatinis poreikis atsinaujinti – parengti organizacijos misiją suprantančius ir galinčius perimti atsakomybę vadovus, daugiausia savanorius. Kai kurios organizacijos turi sukūrę nuoseklias savo vadovų mokymo sistemas.

Narystės organizacijos gali vykdyti įvairią, jų tikslus atitinkančią veiklą, tačiau turi nuolat rūpintis pačios organizacijos atnaujinimu ir palaikymu. Dėl neišvengiamo demokratinių procedūrų praktikavimo (rinkimai, atskaitingumas už vykdytą veiklą, naujų idėjų ir lyderių paieška, diskusijos, naujų valdymo struktūrų formavimas) nevyriausybinės narystės organizacijos laikomos geriausia demokratinio ir pilietinio ugdymo forma. Dauguma šių bruožų tinka ne tik jaunimo nevyriausybinėms, tačiau ir su jaunimu dirbančioms organizacijoms.

Paskutinį dešimtmetį jaunimas buvo raginamas burtis į organizacijas, tokiu būdu skatinant jį aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime. Tyrimai rodo, kad dalis jaunimo dalyvauja kokios nors organizacijos veikloje, ten atlieka įvairias funkcijas, tačiau toji veikla dažniausiai yra susijusi su organizacijos tikslų įgyvendinimu, dalyvavimas pagrįstas tam tikrų organizacijos vertybinių nuostatų, ritualų perėmimu arba bent jau priėmimu. Viena vertus, tai padeda jaunam žmogui integruotis į visuomenę (tiksliau, į jos dalį / segmentą, su savita kultūra, vertybėmis ir pasaulėžiūra), nes organizacijoje atsiranda naujos pažintys, atsiveria naujos galimybės, plėtojamos idėjos ir t. t. Iš kitos pusės, didelei daliai jaunimo būrimasis į organizacijas reiškia jų savaip suprantamų laisvių apribojimą, ypač kalbant apie jaunimo subkultūras. Daugeliui nesinori būti organizacijos įrankiu siekiant jos tikslų, baugu perimti „ne savo vertybes“. Dėl šių priešasčių (ir dėl daugelio kitų) daug jaunimo nedalyvauja organizacijų veikloje, tai rodo, kad reikia ir kitokių veiklos formų.

Žiūrint iš kitos perspektyvos, burtis į organizacijas juridiniams asmenims reikėtų, kad jaunimui suteikta galimybė kurti naujas, jų poreikius atitinkančias organizacijas. Mintis gera bei svarbi jaunimo savarankiškumo, savivaldos skatinimo ir aktyvaus dalyvavimo prasme. Tačiau yra keletas „kabliukų“, ribojančių jaunimo galimybes burtis į organizacijas:

1. Pagal Lietuvos Respublikos įstatymus, organizaciją gali įkurti tik pilnametystės, t. y. 18 metų sulaukęs jaunas žmogus. „Už

- borto“ lieka jauni žmonės iki šios amžiaus ribos.
2. Santykinai didelis organizacijos registravimo mokestis.
 3. Nevyriausybinų organizacijų finansavimo sistema ir ciklas nepakankamai pajėgūs užtikrinti pastovią juridinio asmens egzistenciją (konkurencija tarp organizacijų rėmimo konkursų metu, nedidelis dalinis finansavimas), todėl didelei daliai jaunų žmonių „sava“ organizacija yra per sunkus uždavinys ar bent jau padidėjusios rizikos zona.
 4. Nėra noro prisiimti ilgalaikių įsipareigojimų, ypač tuo atveju, kai organizacijos ateitis nėra aiški ir nėra aiškios vizijos (daliai jaunimo gera gyventi ir be įsipareigojimų organizacijoms).

Jaunimo tarnybų charakteristika

- pagrindinis tikslas – teikti aiškiai įvardintas paslaugas jaunimui: informacines, konsultacines, psichologines, profesinio orientavimo ir pan.;
- tarnybos struktūra yra aiški, dažniausiai nedidelė, siekianti kuo plačiau paskleisti informaciją apie paslaugas galimiems klientams, patenkinti jų norus, o ne plėsti pačios organizacijos narių skaičių;
- paslaugas teikia išsilavinę specialistai, kuriems gali padėti tam reikalui parengti savanoriai.

Lietuvoje jaunimo tarnybų veikla dar nėra išplėtotą, dauguma minėtas paslaugas teikiančių organizacijų priklauso savivaldybėms (pvz., psichologiniai-pedagoginiai centrai), vyriausybinėms institucijoms (Jaunimo darbo centrai) ar turi pelno siekiančių organizacijų statusą (Jaunimo ir studentų kelionių biurai). Tačiau veikia ir nevyriausybinių organizacijų, tokios kaip Jaunimo psichologinės paramos centras, Jaunimo karjeros centrai ir kt. Kadangi jaunimo tarnybų paslaugos yra specializuotos, jomis naudojasi tik siaura jaunimo dalis, kuriai paslaugos yra aktualios.

Atvirasis darbas su jaunimu

Dar viena darbo su jaunimu forma, mažiausiai pažįstama ir praktikuojama Lietuvoje, yra atvirasis darbas su jaunimu (jaunimo centrai, jaunimo klubai), kuriai išsamiau pristatyti ir paaiškinti skirsime atskirą leidinio skyrių.

Jaunimo iniciatyva

Jaunimo politikos pagrindų įstatyme jaunimo iniciatyva apibrėžta kaip jaunimo veikla, skirta jaunimo poreikiams tenkinti. Jaunimo iniciatyvą, pačių jaunų žmonių idėjas ir jų kuriamus projektus skatina ir palaiko nevyriausybinės organizacijos ir religinės bendruomenės, neformaliojo švietimo, kultūros ir sporto mokymo įstaigos, o tiksliau – jose dirbantys (jaunimo) darbuotojai ar visuomeniniais pagrindais veikiantys vadovai.

Apibendrinant būtina pastebėti: nors visos darbo su jaunimu formos pasižymi tik joms vienoms būdingomis charakteristikomis, praktinėje institucijų ir organizacijų veikloje galima pamatyti įvairias tų formų dermes. Pvz., a) jaunimo organizacija gali įsteigti atvirą jaunimo centrą, kurio veikla bus skirta ne tiek pačios organizacijos nariams, kiek toje teritorijoje gyvenančiam jaunimui; b) jaunimo centre susipažinę ir ilgalaikę veiklą vykdyti nusprendę jaunuoliai gali įsteigti jaunimo organizaciją, keliančią sau aiškius tikslus (turinčią aiškią ideologiją) ir siekiančią įtraukti daugiau narių, įkurti daugiau padalinių ir pan.; c) savivaldybės įstaigos, religinės bendruomenės, jaunimo (narystės) organizacijos ar jaunimo centrai gali steigti jaunimo tarnybą, jei mato akivaizdų ir ilgalaikį poreikį spręsti specifines jaunų žmonių problemas ar teikti jiems reikalingas paslaugas; d) jaunimo organizacijoje, atvirame jaunimo centre, jaunimo tarnyboje dažniausiai bus skatinama ir palaikoma jaunimo iniciatyva, nes tai yra geriausias būdas sudominti, patraukti ir išlaikyti jaunus žmones „ugdymosi erdvėje“ ilgesnį laiką.

Toks darbo su jaunimu formų derinimas yra visai priimtinas ir gali duoti gerų rezultatų, tik su sąlyga, kad jaunimo darbuotojai ar vadovai bus susipažinę su šios jaunimo politikos srities struktūra, žinos atskirų veiklos formų galimybes ir ribas bei aiškiai supras vykstančius procesus.

ATVIRASIS DARBAS SU JAUNIMU KAIP VIENA DARBO SU JAUNIMU FORMŲ (BŪDŲ, KRYPČIŲ)

Dėl darbo būdo su jaunimu sąlyginio naujumo, šiame skyriuje kiek plačiau aptarsime atvirąjį darbą su jaunimu, kaip savarankišką ir kitas darbo su jaunimu formas papildantį būdą, jo atsiradimą. Tam pasitelksime ilgametę Europos šalių patirtį. Atsižvelgdami į ją, charakterizuosime pagrindinius atvirojo darbo su jaunimu principus, būdus ir vykdytojus. Taip pat pristatysime atvirojo darbo su jaunimu institucinę išraišką – atvirus jaunimo centrus, aptarsime jų privalumus.

Istorija

Po šešiasdešimt metų trukusios priešistorės tikrasis atvirojo darbo proveržis Europoje kilo kartu su mokinių ir studentų judėjimu šeštojo praeito amžiaus dešimtmečio pabaigoje. Iš vienos pusės, atvirasis darbas su jaunimu tuo metu buvo kovos prieš jaunimo organizacijų bei asociacijų vykdomą grupinį darbą su „elitiniu“ jaunimu šūkiu. Kitaip tariant, tai buvo prieš pedagogizavimą nukreiptas emancipacijos ir teisės į savarankiškumą poreikis bei maištaujantis savęs pateikimo ženklas, o iš kitos perspektyvos – sistemos diktuojamų sąlygų tinkamumo patikra (jauniems žmonėms norėjosi laisvalaikio be kontroliavimo, saugios pasibuvimo erdvės ir t. t.). Iš kitos pusės – buvo bandoma atverti jaunimo globos vartus emancipacijos principu grįstam jaunimo ugdymui už mokyklos, t. y. už formalios švietimo sistemos, ribų.

Po politizuoto laikotarpio septyniasdešimtais–aštuoniasdešimtais metais atvirasis darbas įsivilkė į „jaunimo centrų“, „jaunimo klubų“, „atvirų durų centrų“ apsiaustą bei tapo ne tik pripažinta ir nuolat didele dalimi iš biudžetinių lėšų finansuojama, bet ir jaunimo asociacijų / organizacijų, taip pat ir struktūrinė pažny-

tinio darbo su jaunimu institucionalizuota ugdymo forma. Atsižvelgiant į formos specifiškumą, Europoje atvirojo darbo koncepcija pasiteisino ir prigijo. Tokiu būdu išsivystė savita jaunimo ugdymo forma su jai tipiškais principais, kurie atskiria ją nuo kitų jaunimo institucinių socializacijos formų (specializuotų socialinių paslaugų teikimo tarnybų, tradicinių organizacijų veiklos). Nūdienoj atvirasis darbas Europoje pasižymi koncepcijų įvairove, atsižvelgiama į specifines jaunimo grupes ir į konkrečią socialinę aplinką.

Atvirasis darbas su jaunimu Europos šalyse

„Atvirojo darbo“ sąvoką nėra lengva apibrėžti tradicine apibrėžimo prasme. Lengviau yra ją paaiškinti remiantis Europos šalių patirtimi grįstu šios darbo su jaunimu formos aprašymu. Priklausomai nuo kiekvienoje šalyje galiojančių įstatymų ir susiklosčiusių darbo su jaunimu tradicijų, atvira veikla apibrėžiama skirtingai, tačiau ši forma praktikoje pasireiškia panašiai. Čia ketiname pateikti keletą supaprastintų atvirojo darbo su jaunimu aprašymų, kurie padės geriau suvokti sąvoką.

Austrija. Etatiniai jaunimo darbuotojai dirba jaunimo centruose (institucinė forma) pagal atvirojo darbo su jaunimu principus: atvirumas ir lankstumas veikloms (pasiūlymams), orientavimasis į jaunimo poreikius ir gyvenamąjį pasaulį, jaunimo dalyvavimo galimybės bei savanoriškumas pasirenkant veiklą ir dalyvaujant joje.

Šveicarija. Šioje šalyje atvirasis darbas su jaunimu trumpai apibūdinamas taip: tai yra 12–20 metų jaunuoliams skirtos veiklos ir sąlygos (patalpos, infrastruktūra, ugdomasis palydėjimas, renginiai, projektai), 1) kuriais galima naudotis be narystės ar kitų sąlygų, 2) kurie neturi aiškių pasaulėžiūrą formuojančių tikslų (religinių, politinių ir t. t.), 3) kurie neorientuoti į pelno gavimą bei 4) didele dalimi finansuojami iš valstybės biudžeto.

Olandija. Remiantis 2000 metų duomenimis, Olandijoje nėra atskiro darbo su jaunimu įstatymo. Tai yra sociokultūrinė integracinė bendruomeninio darbo klubuose ir kaimynystės dalis. Darbas su jaunimu priklauso nuo vietinio lygmens politinių aplinkybių. Vietiniame lygmenyje siekiama integruoto darbo su 13–17, 17–21 metų ir vyresniais jaunuoliais. Dažniausiai orientuojamasi į saugią ir „savą“ aplinką, su integruotomis švietimo, auklėjimo, socialinio ugdymosi funkcijomis. Taip pat svarbios funkcijos yra konsultavimas, nukreipimas į kitas institucijas, atstovavimas jaunimo interesams.

Belgija (Flamandiška dalis). Atvirajam darbui su jaunimu priskiriamos šios savybės: prieinamas visiems, jaunimo globojimas ir palydėjimas, mažiau „pririštas“ prie nuolatinių programų, nėra būtina narystė, nereikalaujama ilgalaikių įsipareigojimų. Dažniausia institucinė forma – jaunimo klubai, t. y. vieta, kur jaunimas gali rinktis ir praleisti laisvalaikį ir kurioje rūpinamasi jaunimo ugdymu.

Vokietija. Būtent šioje šalyje prigijo sąvoka „Atvirasis darbas su jaunimu“ (*Offene Jugendarbeit*), kuri, subjektyvia mūsų nuomone, tiksliausiai išreiškia tokio pobūdžio jaunimo ugdymo formą. Šalyje galiojantis pagalbos vaikams ir jaunimui įstatymas įvardija atvirąjį darbą kaip vieną iš pagalbos vaikams ir jaunimui formų, tačiau tiesiogiai neapibrėžia kas tai yra. Tokiu būdu yra suteikiamos galimybės valstybinėms ir nevyriausybinėms institucijoms lanksčiai plėtoti ir konceptualizuoti darbo su jaunimu būdus, atsižvelgiant į vietos poreikį. Sąvoka suprantama kaip kultūrinio ir socialinio ugdymo pasiūlymų / veiklų (*Angebote*) vaikams ir jaunimui įvairovė, kurias įgyvendinti gali tiek vyriausybės, tiek nevyriausybės ir kitokios organizacijos, įstaigos ar asociacijos. Atvirojo darbo tikslas yra visuminės jaunuolio raidos skatinimas už šeimos, mokyklos ir profesinių studijų ribų. Vokietija turi ilgaites tradicijas ir nuolat kintančias, prie aktualios socialinės ir ekonominės bei infrastruktūros lemiamos situacijos prisitaikančias ins-

titucines formas: centrinės institucijas (kompleksiniai jaunimo centrai), jaunimo susitikimų vietas (*Treffpunkte*) bei mikrorajonų ir vietos bendruomenių lygmeniu veikiančius jaunimo klubus, kultūros centrus, mergaičių bei merginų susitikimų vietas, jaunimo savivaldos principu veikiančius jaunimo centrus, viešas žaidimų aikštes ir t. t.

Atvirojo darbo su jaunimu *(open youth work, offene Jugenarbeit)* **charakteristika**

Samprata

Atvirasis darbas su jaunimu suprantamas kaip vyriausybių, nevyriausybių ir religinių bendruomenių institucijų jaunimo veiklos priemonių visuma, skirta visiems savanoriškai dalyvaujantiems jaunuoliams. Tai yra veikla, atvira visiems tam tikroje teritorijoje gyvenantiems jaunuoliams nepriklausomai nuo to, kokiai organizacijai, grupei ar religinei bendruomenei jie priklauso bei dalyvauja jų veiklose.

Atvira, tai reiškia, kad orientuojamasi į jaunų žmonių gyvenamąją aplinką ir reaguojama į aktualius jų poreikius. Kitaip tariant, atvirumo principas įgalina šią darbo su jaunimu formą išlikti sąlyginai nestandartizuotai – veiklos yra derinamos ir kuriamos kartu su jaunimu, kuris jose dalyvauja savanoriškai. Priklausomai nuo poreikio keitimosi, veiklos taip pat gali kisti, pildyti viena kitą. Tokiu būdu yra užtikrinama paslaugų ar pasiūlos įvairovė.

Pagrindinis veiklų turinys yra tikslingas ir įvairiapusis bei ugdomasis laisvalaikio užimtumas (laisvalaikio pedagogika) plačiąja prasme, vykdomas per sociokultūrinę veiklą bendradarbiaujant su šeima, mokykla, kitomis institucijomis ir iniciatyvomis.

Atvirasis darbas su jaunimu sprendžia socialinius, integracinius, laisvalaikio užimtumo ir ugdymo uždavinius. Patys lankytojai ir jų socialinis būvis nustato šio darbo su jaunimu turinį ir iš dalies tikslus.

Ši veikla:

- padeda jauniems žmonėms ugdytis ir integruotis į suaugusiųjų visuomenę (socializacija);

- padeda jaunuoliams atrasti savo ir savo bendraamžių privatumus, gebėjimus ir pozityviai juos taikyti (įgalinimas);
- siūlo jauniems žmonėms kompetentingą pagalbą probleminėse ir krizinėse situacijose (ankstyvas problemos atpažinimas ir prevencija);
- veikia visuomenę remdamasi jaunimo situacija ir nuomone, tarpininkaudama, kultūriškai, socialiai ir participatyviai (sociokultūrinė animacija); ši veikla teikia „žemo slenksčio“ (nesudėtingus ir / ar įtraukiančios veiklos) bei lanksčius pasiūlymus, siekia bent iš dalies patenkinti įvairius ir greitai kintančius jaunimo poreikius. Kaip minėta, veiklų rūšis ir formą nustato iš vienos pusės patys jaunuoliai, atsinešdami savas problemas, poreikius, emocijas, interesus, patirtis ir netgi tikslus. Iš kitos pusės rūšys ir formos nustatomos iš pedagoginių, ugdymosi poreikio pozicijų. Taip pat yra akcentuojama jaunų žmonių įtaka veiklos turiniui ir formoms, bendrų sprendimų priėmimas bei abipusė atsakomybė.

Svarbu pabrėžti, kad atvira jaunimo veikla papildo ir palaiko tradicinę jaunimo organizacijų ir iš dalies tarnybų (savanorišką) veiklą.

Vykdytojai

Šią darbo su jaunimu formą gali įgyvendinti nevyriausybinės organizacijos, savivaldybių institucijos, vietos ir religinės bendruomenės, kuriose veikia:

- profesionalūs jaunimo darbuotojai – dažniausiai jaunimo darbuotojai, turintys socialinio darbuotojo ar jam artimą išsilavinimą;
- visuomenininkai ir savanoriai – atviroji jaunimo veikla remiasi darbu komandoje, todėl teikia galimybę savanoriškai veiklai;

- laisvai samdomi (pagal autorines sutartis) arba neetatiniai jaunimo darbuotojai – tam tikros profesijos specialistai (pvz., keramikos, muzikavimo, operatoriai ir t. t.)

Atvirojo darbo metodai skirti motyvuoti, suaktyvinti ir įtraukti jaunus žmones į veiklą, formuluoti poreikius, teikti pasiūlymus dėl atskirų programų ir pačių organizacijų veiklos, dalyvauti projektų įgyvendinime.

Atvirasis darbas su jaunimu gali vykti atvirose ir uždaroje (dalinai) grupėse. Jei jaunimo narystės organizacijos ir religinės bendruomenės dažniausiai dirba su savo nariais, kurie jau priklauso tam tikrai grupei, tai atvira jaunimo veikla bandoma pasiekti tuos jaunus žmones, kurie priklauso rizikos grupei, socialiai silpnesniam visuomenės sluoksniui, kurie nėra motyvuoti, neranda erdvės saviraiškai.

Mobilus darbas su jaunimu kaip integracinė atvirojo darbo su jaunimu dalis

Mobilus darbas su jaunimu suprantamas kaip įvairūs projektai ar ilgalaikės programos, vykdomi ne tradicinėje jaunimo veiklos aplinkoje (mokyklose, jaunimo centruose, jaunimo organizacijose, klubuose), bet jaunų žmonių susibūrimo vietose: kiemuose, gatvėse, viešose sporto aikštelėse, parkuose, prekybų centrų priegose ir pan.

Taip bandoma pasiekti tą jaunimo dalį, kurios nepasiekia įvairios institucijų ir organizacijų vykdomos veiklos.

Svarbus yra jaunimo darbuotojo vaidmuo – jis yra tas asmuo, į kurį su savo rūpesčiais ir problemomis gali kreiptis jauni žmonės.

Darbo formų gausa ir lankstumas apsunkina aiškų šios formos apibrėžimą. Veiklos taip pat orientuojasi į jaunimo poreikį ir turi „žemo slenksčio“ (nesudėtingos ir / ar įtraukiančios veiklos) efektą, pasiekiantį jaunuolius.

Kitais atvejais, mobilusis darbas tikslas yra įvairiomis formomis integruoti jaunimą į socialinę aplinką.

ATVIRI JAUNIMO CENTRAI

Laikantis subsidiarumo principo pirmenybė organizuoti atvirąjį darbą su jaunimu teikiama nevyriausybinėms organizacijoms ir religinėms bendruomenėms. Ten, kur šios organizacijos nenori imtis tokios veiklos ar neturi tinkamos kompetencijos, aktyviai veikia vietos valdžia atvirąjį darbą su jaunimu organizuodama per savo institucijas.

Viena pagrindinių atvirosios veiklos institucinių formų – taip vadinami **atviri jaunimo centrai** (*open youth centre, offenes Jugendzentrum*). Toks jaunimo centras:

- yra atvirąjį darbą su jaunimu vykdanči institucija, kurios steigėjais gali būti savivaldybės, nevyriausybinių organizacijų, vietos ar religinės bendruomenės (gali steigti atskirai arba kartu);
- veikia tam tikroje socialinėje aplinkoje ir siekia, kad toje aplinkoje ir teritorijoje gyvenantys jauni žmonės turėtų kur praleisti laisvalaikį, ateitų į centrą;
- sudaro galimybes jaunimui susitikti ir bendrauti su draugais, žaisti žaidimus, klausytis muzikos ar šiaip būti drauge, nereikalauja lankytis reguliariai ar kaip nors įsipareigoti, išskyrus tai, kad privalu laikytis visiems lankytojams privalomų taisyklių;
- siūlo, bet nereikalauja dalyvauti įvairiuose būreliuose, kurie suformuoti pagal pačių jaunų žmonių norus (kompiuterių, diskotekų vedėjų, breiko ir pan.), projektuose, akcijose;
- turi kvalifikuotus jaunimo darbuotojus, pasirengę kalbėtis su jaunuoliais apie jų problemas, konsultuoti, jei reikia rimtesnės pagalbos, nukreipti ir tarpininkauti. Tie patys darbuotojai padeda jauniems žmonėms susiformuluoti idėjas, paskatina ir padeda jas įgyvendinti, padeda aptarti įgytą patirtį;
- palaiko nuolatinį ryšius ir bendradarbiauja su toje gyvenamoje teritorijoje veikiančiomis ir su jaunimo reikalais susiju-

siomis institucijomis: mokykla, parapija, policija, jaunimo organizacija, seniūnija ar bendruomene, biblioteka ir kt. Taip pat siekia bendrauti su jaunuolių šeimomis: siunčia informaciją, rengia akcijas, šventes;

- finansuoja savo veiklą iš vietos valdžios institucijų, tikslinių programų, rėmėjų ir pačių užsidirbtų lėšų. Kai kurie jaunimo centrai turi įvedę simbolinį lankytojo mokestį (lankymosi centre, bet ne būrelyje), taip galėdami tiksliau žinoti pastovių lankytojų skaičių ir sustiprinti jų ir centro darbuotojų atsakomybės jausmą.

Įgyvendindamos jaunimo (socialinę) politiką vietos valdžios institucijos siekia sukurti ir palaikyti tokį atvirojo darbo su jaunimu (jaunimo centrų ir klubų) tinklą, kad jis būtų tolygiai išplėtotas atskirose gyvenamosiose teritorijose, socialinėse aplinkose, o ne koncentruotųsi vien miesto ar rajono centre, t. y., kad ši darbo su jaunimu forma būtų prieinama jauniems žmonėms jų gyvenamojoje aplinkoje.

Atvirų jaunimo centrų veiklos principai

Kadangi atvirojo darbo su jaunimu formos gali būti įvairios ir nuolat kintančios, svarbu gerai suprasti pagrindinius tokios veiklos (institucijų) principus ir siekti jų įgyvendinimo praktikoje.

- „Savaime“ susidariusių socialinių santykių ir neformalių socialinių tinklų skatinimas (santykio, grįsto abipusiu pasitikėjimu, užmezgimas ir palaikymas, orientavimasis į „chebras“*, į socialinę aplinką).

* Žodis „chebra“ (hebr. „*khevera*“) reiškia kompanija, draugija, grupė draugų, pažįstamų. Šiuo atveju naudojamas plačiaja prasme kaip „bendraamžių grupė“, „bendraamžiai“ (*peer groups, peers* (angl.), *Gleichaltrigengruppen* (vok.)) sinonimas, atsiribojant nuo visuomenėje neigiamą atspalvį turinčių žodžių „šutvė“ ar „gauja“, taip pat daug rečiau kasdienėje kalboje naudojamų „kompanija“, „sambūris“. Leidinyje pasirinktas terminas vartojamas norint kuo tiksliau ir suprantamiau perteikti skaitytojui šį ypatingą ir šiame raidos etape dominuojantį socializacijos reiškinį. Tikimės kalbininkų supratimo.

- Įsitraukimas į jaunuolių gyvenamąjį pasaulį:
 - tapti jaunuolių ir jų gyvenimo situacijos ekspertais, žinovais;
 - padėti spręsti jaunuolių tarpusavio konfliktus;
 - laikytis skatinančiai kritiškos pozicijos.
- Esamų patalpų pritaikymas ir turimų resursų panaudojimas.
- Lanksčių darbo formų skatinimas (mobilaus darbo ir t. t.).
- Lygiavertis bendradarbiavimas su kitomis institucijomis, ypač su tomis, kurios turi reikalų su tais pačiais jaunuoliais.
- Taip pat bendradarbiavimas tarp institucijų, tarpusavyje „nekonkuruojant“ tokių pačių veiklų pasiūla.
- Veiklų organizavimo, administravimo ir atsiskaitymo sistemos supaprastinimas.

Atvirų jaunimo centrų privalumai

- Ypatingas dėmesys yra skiriamas jaunam žmogui, turinčiam palyginti ribotas asmeninės raiškos ir dalyvavimo visuomeniniame gyvenime galimybes (mažiau galimybių turintiems bei priklausantiems labiau pažeidžiamam visuomenės sluoksniui).
- Suteikiama galimybė, sudaromos sąlygos (pvz., kaina, priemonės) įsitraukti plačiam jaunimo ratui, ypač tam, kuris neatranda savęs mokyklų, jaunimo organizacijų ar tarnybų veikloje.
- Orientavimasis į jauną žmogų kaip subjektą bei ypatingas dėmesys abipusiam pasitikėjimui. To negali sau leisti joks „komercinis“ konkurentas. Taip pat tai labai sekasi tose srityse, kur programos turi būti „žūt būt įgyvendintos“.

- Skatinamas socialinių tinklų, ryšių tarp jaunimo (grupių) susidarymas.
- Galimybė jaunimui atkurti „pakenčiamą“ santykį su gyvenamąja aplinka, kurioje tam tikros jaunimo grupės laikomos „ramybės drumstėjais“ bei nepageidaujamos.
- Į bendruomenės (kaimynystės), kuriai priklauso ir jaunas žmogus, gerovę orientuotas konfliktinių situacijų sprendimas. Konsultuojamos konfliktinėse situacijose atsidūrusios pusės, palaikomas dialogas ir siūloma pagalba ieškant sprendimų.
- Palyginti per daug taisyklėmis neapkrautos, įvairiai veiklai pritaikomos ir naudojamos patalpos, sukurta saugi atmosfera.

II DALIS

TIEMS, KURIE IMASI...

PILOTINIS PROJEKTAS „JAUNIMO CENTRAI – JAUNIMO POREIKIAMS“

Kontekstas ir problema

Jau dešimt metų dėl įgyvendinamos modernios jaunimo politikos buvo daug nuveikta ne tik plėtojant Valstybinės jaunimo politikos koncepcijoje įvardintas prioritėtines sritis, bet ir formuojant jaunimo veiklos formas bei už jas atsakingų institucijų „palaikymo“ bei stiprinimo mechanizmus. Labiausiai buvo plėtojamoms jaunimo organizacijų (ar su jaunimu dirbančių organizacijų) bei taip vadinamų jaunimo tarnybų, užsiimančių specializuota pagalba, vykdomos programos bei veiklos. Kaip jau minėta šiame leidinyje, jaunimo reikalų specialistų ir įvairių tyrimų duomenys rodo, kad esamos jaunimo ugdymo formos dėl įvairiausių priežasčių nėra pajėgios pritraukti didesnės dalies jaunų žmonių. Tą galima tiesiogiai išgirsti bendraujant su savivaldybėse veikiančiais už jaunimo reikalus atsakingais atstovais (jaunimo darbuotojais, socialiniais pedagogais ir t. t.): „ateina pas mus vyresni, bet mes neturim jų kur „pakišt“. O norėtusi...“, „pas mus randa kelią tik aktyvūs, kurie jau ir taip į daugelį veiklų įsitraukę, o tie kur parkely – neprieinami...“ ir t. t.

Kita vertus, keletas savivaldybių atstovų yra „prasitarę“, kad turi patalpas, kurias galėtų skirti jaunimo veiklai, tačiau nežino kokiai ir kaip, nes lyg ir visokiausių pasiūlymų yra, tačiau daug jaunimo nepritraukia.

Trečia, pavienių organizacijų ar tarnybų vykdomoje veikloje lyg ir egzistuoja tam tikros veiklos, kurios nėra išplėtos ar įvardija-

mos koncepcine prasme, daugių daugiausia vyksta kaip projektai ar kaip jaunimo iniciatyvos, tačiau visuomenės ar politiniu atžvilgiu didesnės reikšmės neturi. Kitaip tariant, yra vertinama kaip iniciatyva, neakcentuojant veiklos specifiškumo (nes nėra aišku, kaip atsiskaityti už organizacijos įstatuose ar tiksluose nesančios veiklos būdą).

Dėl šių priežasčių Jaunimo reikalų departamentas, aktyviai bendraudamas su savivaldybių jaunimo reikalų koordinatoriais ir kitais jaunimo specialistais, ėmėsi iniciatyvos aiškiausiai pastarąsias priežastis įvardijusiose savivaldybėse – Telšių, Trakų ir Rokiškio – vykdyti pilotinį projektą „Jaunimo centras – jaunimo poreikiams“. Šiuo projektu siekta parengti dirvą naujos darbo su jaunimu formos – atvirojo darbo su jaunimu ir jo institucinės išraiškos „atvirų jaunimo centrų“ – plėtrai Lietuvoje.

Projekto tikslai:

- bendradarbiaujant su Trakų, Telšių ir Rokiškio savivaldybėmis, įvertinti infrastruktūros ir jaunimo situaciją kiekvienoje savivaldybių, išbandyti jose atvirojo darbo su jaunimu galimybes ir nubrėžti atvirų jaunimo centrų gaires (konceptijas);
- apibendrinti šio projekto patirtį ir remiantis ja, kaip galimu modeliu, pristatyti atvirų jaunimo centrų koncepcines gaires kitoms Lietuvos savivaldybėms, norinčioms plėtoti darbo su jaunimu būdus ir formas vietiniu lygmeniu.

Bandomojo projekto įgyvendinimas:

- projekto idėjos ir įgyvendinimo eigos pristatymas dalyvaujančių savivaldybių atstovams;
- projekto koordinatorių apsilankymai savivaldybėse, susitikimai su politikais, administracijos atstovais, jaunimo ir jaunimo organizacijų lyderiais;

- mokymai savivaldybių atstovams, susijusiems su atvirojo darbo su jaunimu plėtra;
- tarpiniai jaunimo reikalų koordinatorių susitikimai projekto eigos aptarimui;
- leidinio / metodinės medžiagos parengimas ir išplatimas.

Metų pabaigoje savivaldybių atstovams buvo pateikti klausimai projektui įvertinti:

1. Su kokiais pagrindiniais sunkumais susidūrėte ėmęsi įgyvendinti atvirų jaunimo centrų idėją?
 2. Kokie argumentai ir veiksmai, Jūsų nuomone, pristatant jaunimo centrų idėją labiausiai veikė sprendimo galią turinčius asmenis (politikus, administracijos atstovus)?
 3. Į ką rekomenduotumėte atsižvelgti kitų savivaldybių koordinatoriams, norintiems savo savivaldybėse „instaliuoti“ atvirus jaunimo centrus?
 4. Kokios pagalbos iš Jaunimo reikalų departamento pusės reikėtų jaunimo centrų projektą pradedantiems jaunimo koordinatoriams?
 5. Kaip toliau, Jūsų nuomone, turėtų būti įgyvendinama atvirų jaunimo centrų projekto plėtra, kokia Jaunimo reikalų departamento politika (laikysena ir veiksmai) labiausiai pasitarnautų sėkmingam ir ilgalaikiam jaunimo centrų įsitvirtinimui savivaldybėse (pirmiausiai galvokite apie savo situaciją)?
- Išsamius atsakymus į šiuos klausimus rasite leidinio priede.

Remdamiesi pilotinio projekto patirtimi bei išvalgomis, kitame žingsnyje „sudėliosime“ atvirojo darbo su jaunimu (atviro jaunimo centro) koncepcijos metmenis / gaires.

ATVIRO JAUNIMO CENTRO KONCEPCIJOS METMENYS / GAIRĖS

Šios gairės yra suformuluotos orientuojantis į apibrėžtų teritorinių vienetų, t. y. savivaldybių lygmenį. Jos galioja kaip rekomendacinė struktūra konceptualizuojant, aprašant bei plėtojant atvirąjį darbą su jaunimu savivaldybėje, gyvenamajame kvartale, kaime ir t. t.

Regioninis, t. y. savivaldybių ar dar mažesnių administracinių segmentų, atvirasis darbas su jaunimu suprantamas kaip darbo formų su jaunimu tam tikrame teritoriniame vienetė visuma. Siekiant atvirojo jaunimo darbo kokybės, rekomenduojama, kad jis atitiktų atvirojo darbo su jaunimu sampratą:

- artimas jaunimo poreikiams;
- orientuotas į jaunuolių gyvenamąjį pasaulį;
- suderintas dalyvaujant jaunimui;
- pagrįstas savanoriškumu;
- įvairus ir lankstus savo paslaugomis bei veiklos formų pasiūla.

Ši veikla yra pagrįsta humanistiniu požiūriu į (jauną) žmogų.

Priemonės yra orientuotos į visą jaunimą ir kuriamos kartu su juo, siekiant integruoti jį į visuomenę.

Atvirojo darbo su jaunimu teritoriniame vienetė tikslų nustatymas

Atvirojo darbo su jaunimu tikslas yra įvairiomis priemonėmis integruoti jaunuolius į socialinę aplinką. Rekomenduojama išnaudoti aplinkoje esančius integracinius resursus.

Šiam tikslui pasiekti reikia išplėtoti už jaunimo reikalus atsakingų struktūrų ir žmonių bendradarbiavimo tinklą, kuris jungtų veikiančias iniciatyvas ir potencialius rėmėjus, į procesą aktyviai įtrauktų jaunimą. Toks veikimo būdas laiduotų didesnę veiklos efektyvumą.

Kiti galimi tikslų pavyzdžiai dirbant su jaunimu:

- tam tikrų tikslinių grupių atskirties, „skriaudžiamumo“ mažinimas (pvz., darbas tik su merginomis ar tik su vaikiniais ir t. t.);
- demokratinių procesų supratimo ugdymas (bendradarbiavimo, konfliktavimo, sprendimų priėmimo kultūros ugdymas);
- savanoriškumo stiprinimas;
- įvairios prevencijos;
- jaunimo integracija į bendruomenę ir t. t.

**Socialinės aplinkos charakterizavimas:
(vietos situacijos analizė)**

- gyventojai bei jų struktūra, vaikai ir jaunimas;
- esamos socialinės institucijos, tiesiogiai ar netiesiogiai dirbančios su jaunimu (mokyklos, vyriausybės, nevyriausybinių organizacijų, žaidimų aikštelės ir t. t.);
- gyvenamos aplinkos charakteristikos (apgyvendintos vietos, vejos, šilai ir t. t.);
- viešosios įstaigos (bibliotekos, muziejai, kultūros centrai ir t. t.);
- viešasis transportas;
- maitinimo įstaigos (kioskai, parduotuvės, kavinės, restoranai, picerijos);
- komerciniai laisvalaikio pramogų pasiūlymai vaikams ir jaunimui;
- darbo rinkos ir išsilavinimo situacija;
- socialiai remtinų asmenų skaičius;
- kriminogeninė vaikų ir jaunimo situacija.

Tikslinės grupės

Bendraja prasme atvirasis darbas su jaunimu yra skirtas abiejų lyčių 14–29 m. jaunuoliams, kurių nepasiekia veikiančių nevyriausybinų organizacijų, neformalaus švietimo institucijų pasiūlymai. Atsižvelgiant į socialinės aplinkos ypatumus galima diferencijuoti veiklą, pritaikytą skirtingoms jaunimo amžiaus grupėms ir poreikiams.

Kitai variant, jaunimo centras yra atviras jaunuoliams, kurie:

- ieško saugios aplinkos, naujų bendrumo, kartu buvimo formų;
- turi laisvo laiko, tačiau nežino kaip ir kur jį turiningai praleisti;
- išsiskiria savo rūbais, kalba, elgesiu, taip išreikšdami savąjį kitoniškumą.

Ypatingas dėmesys skiriamas jaunuoliams, kurie:

- dėl savo elgesio ar išvaizdos nepritampa prie bendraamžių ar suaugusiųjų visuomenės;
- nemato tikslo savo gyvenime;
- stokoja motyvacijos mokytis ir jėgų kūrybiškai tvarkyti savąją kasdienybę;
- linkę nusikalsti, vartoja alkoholį bei kitas svaiginamąsias medžiagas.

Galima išskirti šias tikslines grupes:

- merginos (suteikti saugią mokymosi, ugdymosi, patyrimo erdvę nuo „vyrų“ vertybių ir normų, lūkesčių ir reikalavimų);
- vaikinai (suprasti, ką reiškia būti vyru įvairiuose kontekstuose, nagrinėti jiems aktualias, su vyriškumu susijusias temas);
- jaunimo subkultūros (*Hip Hop, Punk, Metal*, elektroninės muzikos gerbėjai, anarchistai, gotai ir t. t.);
- vietinio jaunimo „chebros“;
- socialinės rizikos grupės jaunimas;

- įvairios mažumos (etninės, religinės, seksualinės ir t. t.);
- imigrantai;
- kita.

Atsižvelgiant į mobilumo Europoje tendencijas, veikla yra atvira tiek lietuviškos, tiek užsienietiškos kilmės jaunam žmogui.

Konceptualizuojant, aprašant tikslines grupes, rekomenduojama atsižvelgti į:

- tikslinės grupės požymius (amžius, lytis, elgesys);
- poreikius (ką jauniems žmonėms patinka veikti, kuo jie domisi, ką norėtų veikti);
- problematiką (su kokiomis problemomis jie susiduria, kas juos „kamuoja“, prie ko jie nepritampa, kokie santykiai (tarpusavio, šeimoje) ir t. t.);
- stiprybes (kokiais teigiamais bruožais pasižymi jaunuolių grupės, ko jie siekia, kas jiems svarbu, kaip tai pasireiškia?).

Veiklos organizavimo sąlygos

Atvirų jaunimo centrų patalpos

Rekomenduojama, kad patalpos būtų tikslingai pritaikytos jaunimo poreikiams, būtų lengvai randamos ir prieinamos, kad jaunimas galėtų jose įgyvendinti savo idėjas, savarankiškai apipavidalinti erdvę, kurioje jaustųsi jaukiai. Darbo laikas taip pat turėtų atitikti lankomumo poreikį, ypač po pietų, vakarais, savaitgaliais, atostogų metu ir t. t.

„*Atvira erdvė*“ jaunimo namų, centrų ar klubų kontekste vaidina vieną pagrindinių vaidmenų. Tai yra patalpa(-os) jaunimui, kurioje galioja tam tikros taisyklės ir kuri yra atvira tam tikru laiku. Tai yra saugi aplinka buvimui. Priklausomai nuo centro koncepcijos, jaunimas gali iš dalies arba savarankiškai valdyti patalpą, joje kurti ir ją puošti, tobulinti. Svarbus dėmesys yra teikiamas bendra-

amžių kuriamai bendravimo atmosferai. Taip pat „atvira erdvė“ yra naudojama kaip kontaktinis laukas (kontakto užmezgimas, palaikymas) darbuotojams užmegzti santykius, susipažinti su jaunais žmonėmis, jų grupėmis („chebromis“), siūlyti pagalbą ir konsultuoti, taip pat informuoti apie tikslingus renginius (laisvalaikio praleidimą, mainus, keliones, projektus, grupinius užsiėmimus ir t. t.).

Vykdytojai

Jaunimo veiklą vykdo etatiniai, savanoriškais pagrindais veikiančios ir neetatiniai darbuotojai. Svarbu, kad minėti asmenys glaudžiai bendradarbiautų tarpusavyje ir su kitais socialinės aplinkos veikėjais.

Etatiniai darbuotojai

Atsižvelgiant į atvirosios jaunimo veiklos specifiką („sunkesnis“ jaunimas, darbo laiko reguliarumas, veiklos tęstinumas) būtina, kad atviram jaunimo centre dirbtų bent du etatiniai darbuotojai.

Rekomenduojama, kad šį darbą dirbtų socialinio darbuotojo ar jai artimą profesiją (socialinė pedagogika, pedagogika, edukologija, andragogika ir t. t.) turintis jaunimo darbuotojas. Šalia dalykinių reikalavimų svarbios yra asmeninės savybės, motyvacija dirbti ir tobulintis, darbo su jaunimu etikos supratimas ir paisymas.

Etatinių darbuotojų užduotys:

- institucijos vidaus tvarkos priežiūra atsižvelgiant į įstatymų ar potvarkių reikalavimus (priešgaisrinė apsauga ir t. t.);
- priemonių konceptualizavimas ir plėtojimas užtikrinant kokybę;
- paraiškų rašymas;
- projektų įgyvendinimas;
- atstovavimas socialinei aplinkai ir jaunimui įvairiose darbo grupėse, tarybose, komisijose ir kt.;
- dalyvavimas įvairiuose mokymuose, seminaruose, kvalifikacijos kėlimo kursuose, teminėse konferencijose;

- finansinių išteklių paieška;
- viešieji ryšiai;
- darbo laiko užtikrinimas;
- komandos sudarymas bei susirinkimų vedimas;
- kontaktinis asmuo visoms teritoriniame vienetė veikiančioms institucijoms;
- užduočių paskirstymas savanoriams;
- savanorių palydėjimas ir tobulinimas;
- darbas su „chebromis“;
- veiklų organizavimas socialinėje erdvėje;
- mobilus darbas socialinėje aplinkoje;
- atvirų, į grupes ir bendruomenę orientuotų veiklų užtikrinimas;
- kita veikla, priklausanti nuo institucijos (jaunimo centro) specifikos;
- situacijos vertinimas (*evaluation*);
- kitos.

Savanoriška arba visuomeninė sritis

Savanoriška veikla yra svarbi atvirojo darbo su jaunimu sudėtinė dalis. Etatiniai darbuotojai yra atsakingi už savanorystės plėtrą, skatinantį dalyvavimą ir įsitraukimą.

Savanoriškais pagrindais veikiantys žmonės veiklai gali skirti ribotą laiką, todėl yra svarbu aiškiai įvardinti jų užduotis ir atsakomybę. Taip pat svarbu, kad savanoriai sąmoningai prisiimtų savo funkciją, apsibrėžtų savo vaidmenį ir vertintų savo veiklą (ją reflektuotų), būtų pavyzdžiu tikslinei grupei ir turėtų galimybių dalyvauti kvalifikacijos kėlimo kursuose ar teminiuose mokymuose, taip pat būtų palaikomi ir konsultuojami etatinių darbuotojų.

Neetatiniai, laisvai samdomi specialistai

Nerealų tikėtis, kad etatiniai darbuotojai ar savanoriai patys vieni pajėgs patenkinti skirtingus jaunimo poreikius.

Plečiant centro veiklos įvairovę, papildomai gali dirbti ir neetatiniai specialistai: muzikai, choreografai, keramikai, „diskžokėjai“ ir t. t., gebantys sudominti ir įtraukti jaunuolius.

Bendradarbiavimas ir tinklų kūrimas

Bendradarbiavimas su partneriais ir kitomis institucijomis yra labai svarbus, ne tik norint išvengti veiklų kartojimosi (ar pasikartojimo), bet ir siekiant suvienyti jėgas, papildyti vienas kitą, tokiu būdu didinant darbo efektyvumą ir produktyvumą.

Bendradarbiaujant ir kuriant tinklus (vietos ar platesniu lygiu) yra gerinama veiklos kokybė: suteikiama galimybė tikslingiau informuoti jaunimą apie įvairias galimybes, veiklų kryptis, tarnybas, kitas organizacijas ir t. t. Be to, yra lengviau atstovauti jaunimo interesams. Todėl rekomenduojama konkrečioje teritorijoje susirasti bendradarbiavimo partnerių (jei yra poreikis ar tiesiog yra potencialių partnerių) ir vieningai siekti užsibrėžtų bendrų tikslų.

Kokybės užtikrinimas

Vienas svarbiausių atvirosios jaunimo veiklos kokybės kriterijų yra *sąmoningas koncepcijos kūrimas*, kuris padeda suprasti socialinės aplinkos ypatumus, ir tokiu būdu suteikia galimybę daryti įtaką jaunimo gyvenimo situacijoms, konkrečiai atsižvelgiant į jų poreikius.

Todėl svarbi yra ne tik kiekybė (lankytojų, veiklų, projektų skaičius), bet ir konkretus tikslų įvardijimas, jų siekimo būdai, atsižvelgiant į darbo su jaunimu procesą. Šiuo atveju kalbama apie kokybinį atvirosio darbo su jaunimu aspektą (grupės procesas, išvalgos, pritaikymai kasdienybėje ir pan.).

PRAKTINĖS REKOMENDACIJOS

Įvertinę Europos šalių patirtį, darbo su jaunimu ypatumus ir kontekstą Lietuvoje, taip pat remdamiesi pilotinio projekto įgyvendinimo metu įgytomis išvalgomis, suformulavome rekomendacijas už jaunimo reikalus atsakingoms savivaldybių institucijoms, kurios norėtų įgyvendinti atvirosios jaunimo veiklos formas. Rekomendacijos taip pat skirtos ir kitoms su jaunimu dirbančioms organizacijoms.

Atskirai keletą rekomendacijų skiriame Jaunimo reikalų departamentui, atsakingam už jaunimo politikos ir darbo su jaunimu plėtojamą visame krašte.

Savivaldybėms:

- įsitikinti atviro jaunimo centro reikalingumu, žinoti situaciją;
- gerai susipažinti su atvirojo darbo su jaunimu samprata, parengti argumentus pokalbiams su sprendimus priimančiais asmenimis ir pratinti juos prie šios idėjos;
- nebūtinai galvoti apie naują centrą, gal galima papildyti ar reformuoti jau veikiančių panašių institucijų veiklą;
- susirasti bendraminčių (pvz., jaunimo darbuotojų), vieniems nebus lengva;
- bendradarbiauti su savivaldybių, kuriose kuriami ar veikia panašūs centrai, atstovais;
- jei turite miestus partnerius užsienyje, gal būtų galimybė pas juos apsilankyti ir pamatyti realiai veikiančius jaunimo centrus, užmegzti bendradarbiavimą;
- atrasti motyvuotus žmones, kurie galėtų dirbti jaunimo centre, nes atviras jaunimo centras be tinkamų darbuotojų gali žlugti;
- rūpintis šių jaunimo darbuotojų parengimu ir tobulinimusi.

Jaunimo reikalų departamentui prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos:

- inicijuoti darbo su jaunimu koncepcijos parengimą ir įdiegimą;
- bendradarbiauti su savivaldybių atstovais, susidomėjusiais atvirojo darbo su jaunimu plėtojimu ir atvirų jaunimo centrų kūrimu;
- padėti (inicijuoti) atvirojo darbo su jaunimu (centrų) bendradarbiavimo tinklą;
- sukurti ir vykdyti tęstinių mokymų jaunimo darbuotojams programą apie atvirąjį darbą su jaunimu;
- rengti temines konferencijas, skirtas aktualiems darbo su jaunimu klausimams aptarti;
- rengti reikiamą ir jaunimo darbuotojų poreikius atitinkančią metodinę medžiagą atvirojo darbo su jaunimu (atvirų jaunimo centrų) temomis;
- sukurti interneto svetainę, kurioje pristatomas atvirasis darbas su jaunimu, jaunimo centrai, metodinė medžiaga, geroji praktinė patirtis ir pan.;
- skatinti tarptautinį jaunimo centrų bendradarbiavimą ir Lietuvos jaunimo centrų tinklo išsiejimą į Europos tinklą;
- sukurti **Atvirojo darbo su jaunimu (centrų) programą**, kuri padėtų praktiškai įgyvendinti rekomendacijas.

ŽODYNĖLIS

Jaunimo politika

Jaunimo politiką galima apibūdinti kaip sistemų ir priemonių visumą, siekiančią kuo palankesnių sąlygų asmeninei jauno žmogaus brandai ir sėkmingai integracijai į visuomenę. Pastaraisiais metais Vakarų šalyse ryškėja tendencija sąvoką „jaunimas“ taikyti kalbant apie vaikus, paauglius ir jaunuolius.

Jaunimo politika aprėpia jaunų žmonių socializaciją lemiančias struktūras (socializacijos laukus), subsidiariai papildančias paties asmens ir jo šeimos pastangas rengiant jauną asmenį savarankiškam gyvenimui. Šias struktūras galima skirstyti į informalias (draugai, bendraamžiai, žiniasklaida plačiaja prasme), neformalias (bendruomenės, nevyriausybinės organizacijos), formalias (mokyklos, universitetai ir pan.). Vis stipresnę poveikį jaunuolių socializacijai daro ir todėl vis didesnio jaunimo politikos dėmesio sulaukia komercinis sektorius – šiuolaikinių technologijų, pramogų, laisvalaikio industrija.

Šiuolaikinė jaunimo politika plėtojama dviem pagrindinėmis kryptimis:

- 1) **jaunimo interesų užtikrinimas atskirose viešosios politikos srityse** – švietimo ir mokslo, darbo ir užimtumo, sveikatos apsaugos, šeimos, būsto, kultūros, sporto ir kitose srityse;
- 2) **darbo su jaunimu, kaip specifinės jaunimo politikos srities plėtra.**

Darbas su jaunimu (jaunimo veikla)

Darbo su jaunimu (*youth work*, *Jugendarbeit*) apibrėžimai atskirose Vakarų šalyse turi skirtingų niuansų, tačiau pagrindiniai kriterijai nusakomi vienodai: t. y. sociokultūrinis jaunimo ugdyimas(is) „laisvu“ laiku – kai jauni asmenys yra „ne šeimoje“, „ne pamokose / paskaitose“ ir „ne darbe“.

Tai yra į jaunimo poreikius nukreipta, dažniausiai asocijuota, jaunimo grupėms skirta ugdomoji (edukacinė) veikla, kurioje jauni asmenys dalyvauja savanoriškai, aktyviai lemia veiklos turinį ir vykdymo formas (saviorganizacija ir savivalda). Šiai veiklai būdingas prevencinis, jaunų žmonių dalyvavimą ir socializaciją stiprinantis požiūris.

Darbą su jaunimu, dažniausiai vykdomą nevyriausybinių organizacijų (nors atskirose šalyse šioje srityje aktyviai veikia ir savivaldybių institucijos), organizuoja tinkamai parengti ir daugiausiai savanoriškais pagrindais veikiantys jaunimo vadovai, palydimi profesionalių jaunimo darbuotojų.

Paprastai išskiriamos šios **darbo su jaunimu sritys**: jaunimo informavimas ir konsultavimas, profesinis orientavimas ir verslumo ugdymas, laisvalaikio užimtumas ir sportas, jaunimo dalyvavimas (dalyvumas), pilietinis, kultūrinis ir tarpkultūrinis ugdymas, jaunimo situacijos tyrimai, jaunimo darbuotojų, vadovų ir lyderių mokymas.

Jaunimo neformalus ugdymas

Jaunimo neformalus ugdymas yra kryptinga veikla, kuria, plėtojant jauno žmogaus asmenines, socialines ir edukacines kompetencijas, siekiama ugdyti sąmoningą asmenybę, sugebančią atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas ir aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime. Jaunimo neformalus ugdymas nusako tam tikrą jaunimo ugdymo(si) sampratą, laikyseną, principus ir metodines nuostatas, kuriomis turėtų būti remiamasi darbe su jaunimu.

Darbo su jaunimu formos

Įvertindami Europos šalių ir Lietuvos patirtį galime išskirti šias darbo su jaunimu formas: nevyriausybinių (narystės) jaunimo organizacijų veikla, atviras darbas su jaunimu ir jaunimo tarnybų veikla. Dar viena darbo su jaunimu forma galima laikyti Lietuvoje paplitusią jaunimo iniciatyvą.

Jaunimo iniciatyva

Tai yra pačių jaunų žmonių inicijuota pozityvi veikla, iškeltos ir įgyvendinamos idėjos, kurias, esant reikalui, skatina ir palaiko nevyriausybinės organizacijos ir religinės bendruomenės, neformaliojo švietimo, kultūros ir sporto mokymo įstaigos, o tiksliau – jose dirbantys (jaunimo) darbuotojai ar visuomeniniais pagrindais veikiantys vadovai.

Atvirasis darbas su jaunimu

Tai viena iš darbo su jaunimu formų, kuria siekiama suteikti prasmingos veiklos ir saugaus laisvalaikio galimybes savirealizacijos erdvės nerandantiems jauniems žmonėms bei palengvinti jų integraciją į gyvenamąją aplinką. Ši jaunimo ugdymo(si) veikla **atvira** visiems tam tikroje teritorijoje gyvenantiems, savanoriškai dalyvaujantiems ir bendrų taisyklių sutinkantiems laikytis jaunuoliams nepriklausomai nuo to, kokiai organizacijai, grupei ar religinei bendruomenei jie priklauso. Atvirumo principas taip pat pasireiškia jautrumu aktualiems jaunimo poreikiams ir siūlomų veiklų lankstumu.

Mobilus darbas su jaunimu

Tai integracinė atvirojo darbo su jaunimu dalis, suprantama kaip įvairi veikla, vykdoma ne tradicinėje jaunimo ugdymo(si) aplinkoje (mokyklose, jaunimo centruose, jaunimo organizacijose, klubuose), bet jaunų žmonių susibūrimo vietose: kiemuose, gatvėse, viešose sporto aikštelėse, parkuose, prekybų centrų prieigose ir pan.

Atviras jaunimo centras

Tai – institucionalizuota atvirojo darbo su jaunimu vykdymo forma. Atviro jaunimo centro savininkais ar steigėjais gali būti savivaldybės (ir jos įstaigos), nevyriausybinės organizacijos ar religinės bendruomenės. Toks centras gali turėti juridinio asmens statusą ar veikti kaip viena iš ilgalaikių organizacijos veiklos sričių, atitinkančių jos misiją.

Jaunimo darbuotojas

Jaunimo darbuotojas – tai suaugęs asmuo, veikiantis darbo su jaunimu srityje ir turintis tam reikalingą kompetenciją bei gaunantis užmokestį už šį darbą.

Lietuvoje jaunimo darbuotojų sąvoka kol kas nėra apibrėžta. Tarp jaunimo politikos ekspertų jaunimo darbuotojais vadinami tie asmenys, kurie dirba jaunimo veiklos srityje, t. y. kai jauni asmenys yra ne šeimoje, ne pamokose ir ne darbe. Dauguma „jaunimo darbuotojų“ dirba savivaldybių švietimo, kultūros, sporto, socialinėse institucijose ir pagal svarbiausią veiklos profilį vadinami pedagogais (vadovauja būreliui mokykloje), socialiniais pedagogais, kultūros darbuotojais, sporto treneriais, socialiniais darbuotojais. Kai kuriems jų jaunimo ugdymas yra tik viena iš veiklos sričių.

PRIEDAI

1 priedas. Bandomojo projekto eiga

2006 m. balandžio mėnesį įvyko pirmasis bendras projekto iniciatorių, koordinatorių ir dalyvių – Telšių, Trakų ir Rokiškio savivaldybių administracijų atstovų ir jaunimo reikalų koordinatorių – susitikimas tuometinės Valstybinės jaunimo reikalų tarybos (VJRT) patalpose. Šiame susitikime buvo aptariama kiekvienos iš savivaldybių situacija, pristatoma ir diskutuojama projekto idėja bei aptariama eiga. Buvo pasidalinta namų darbų užduotimis – jaunimo reikalų koordinatoriai įsipareigojo atlikti savivaldybėse jaunimo situacijos struktūrinę analizę, į tyrimo vykdymą įtraukiant ir vietos jaunimą. Taip pat buvo suplanuoti kito susitikimo atskirai kiekvienoje savivaldybėje turinys bei dalyviai. Susitikimo metu buvo trumpai pristatytos ir šiuo projektu diegiamos naujos darbo su jaunimu srities (atvirojo darbo su jaunimu) ir konkrečios jos įgyvendinimo formos – jaunimo centro – gairės, kurios iš dalies atsispindi šiame leidinyje.

Po šio susitikimo jaunimo reikalų koordinatoriai išvyko namo su konkrečiomis užsibrėžtomis namų užduotimis – padaryti struktūrinę kiekvienos savivaldybių situacijos analizę. Šiek tiek skyrėsi Trakų „namų darbas“ – Trakų rajono savivaldybės taryba tuo metu jau buvo įjungusi Jaunimo turizmo centro veiklos plėtrai „žalią šviesą“, nes Centro administracija buvo paruošusi nuostatus. Šio projekto koordinatorių gegužės pabaigoje buvo apsilankęs Trakų rajono jaunimo turizmo ir laisvalaikio centre, kur visiems Centro darbuotojams išsamiai pristatė atvirojo darbo su jaunimu koncepciją ir jo formas – jaunimo centro privalumus ir riziką. Po pristatymo vyko diskusija. Pagrindinės temos buvo jaunų žmonių pritraukimas, patrauklių veiklų organizavimas, jaunimo darbuotojų kompetencijų įgijimas, savanorių-pagalbininkų pritraukimas.

Birželio viduryje Kaune įvyko susitikimas su *Rokiškio* savivaldybės jaunimo reikalų koordinatorė. Šio susitikimo tikslas buvo suteikti konsultacinę pagalbą infrastruktūrinės ir jaunimo situacijos Rokiškyje prioritetų išsigrinimui.

Liepos pradžioje *Telšių* savivaldybėje buvo suorganizuotas projekte dalyvaujančių šalių susitikimas su vietos savivaldybės meru ir kitais administracijos bei jaunimo atstovais. Pagrindinis susitikimo tikslas buvo pristatyti ir aptarti jaunimo situacijos analizę Telšių rajone bei diskutuoti pristatyta jaunimo centro darbine koncepcija: statusas, darbuotojai, įvardintas jaunimo centro poreikis, vizija, misija, veiklų kryptys, atsižvelgta į jaunimo poreikius, padaryta SSGG (SWOT) analizė.

Analogiškas susitikimas įvyko **rugpjūčio** pradžioje *Rokiškyje*. Jaunimo koordinatore buvo paruošusi išsamią Rokiškio rajono jaunimo situacijos ir infrastruktūrinę analizę. Savivaldybės jaunimo atstovai pristatė savo jaunimo centro viziją. Remiantis analizės išvadamis buvo preliminariai suformuluotos jaunimo centro steigimo prielaidos, jaunimo centro vizija ir misija, tikslas ir uždaviniai, veiklos kryptys, pasiūlytos pačios veiklos, iniciatyvinės grupės bei galimi renginiai.

Spalio mėnesį *Telšiuose* vyko jaunimo darbuotojams skirti mokymai, kuriuose buvo pristatytos jaunimo politikos gairės ir tendencijos bei teorinės ir praktinės žinios apie savanoriškos veiklos svarbą darbe su jaunimu. Temos išsikristalizavo iš išsakyto poreikio, taip pat atsižvelgiant ir į pasiruošimo darbus steigiant jaunimo centrą. Įkvėpti jaunimo centų idėjos, keletas jaunimo darbuotojų kartu su jaunimo reikalų koordinatorė taip pat buvo išvykę į komandiruotę užsienyje (į Vokietiją) susipažinti su įvairiais atvirojo darbo su jaunimu centrais. Pasisekus pilotiniam projektui Telšių savivaldybės teritorijoje nuspręsta steigti du jaunimo centrus – Telšiuose ir Varniuose. Iki metų pabaigos buvo užsibrėžtas uždavinys išsigrinti jaunimo centro vadovo pareigybines funkcijas.

Trakuose miesto Taryba patvirtino jaunimo centro nuostatus ir įstaiga dabar vadinasi „Trakų rajono turizmo ir laisvalaikio centras“. Jis praplėtė jaunimo ribą nuo 18 iki 29 metų ir pagal nuostatus yra atviras centras jaunimui. Centro veiklai yra skirta patalpa, atitinkanti „atviros erdvės“ funkciją.

Konkreči jaunimo centro veikla startavo su po įstaigos stogu prisiglaudusia neformalia jaunimo grupe, vykdančią savo iniciatyvą. Vakarais į centro patalpas pradėjo rinktis jaunimas. Reaguodama į tai, vietos savivaldybės jaunimo reikalų taryba skyrė finansavimą įsigyti stalo žaidimų. Kitais metais žadama stiprinti struktūrinę bazę, prisidedančią prie jaunimo centro veiklos kokybės užtikrinimo. Viena pirmųjų užduočių šioje plotmėje, tinkamas patalpų paruošimas (sanitarinio mazgo įrengimas).

Įvertinus gerąją (nors ir trumpą) patirtį šioje savivaldybėje taip pat ruošiamasi kurti jaunimo centrą Lentvaryje. Pilotinio projekto rėmuose praeitais metais centro kūrimas nebuvo tiesiogiai kuruojamas Jaunimo reikalų departamente.

Sukūrus jaunimo centro steigimo prielaidas, jaunimo centro viziją ir misiją, tikslus ir uždavinius, veiklos kryptis, **Rokiškyje** jaunimo centro kūrimas yra įtrauktas į savivaldybės strateginį planą.

2 priedas. Pilotinio projekto įvertinimo klausimai

I. Su kokiais pagrindiniais sunkumais susidūrėte ėmėsi įgyvendinti atvirų jaunimo centrų idėją?

1. Patys sunkiai įsivaizdavom, kaip jaunimo centras turi veikti, kokias paslaugas teikti ir kokias funkcijas privalo atlikti.
2. Reikėjo keisti jau seniai veikiančio centro turimus nuostatus. Neturėjome jokių tinkamų pavyzdžių. Neturėjome atviro jaunimo centro koncepcijos.
3. Neturėjome jokio realaus pavyzdžio, į kurį galėtume „lygiuotis“. Lietuvoje tinkamo pavyzdžio neradome.
4. Bijojome, kad pradėjus keisti centro veiklą neprasidėtų centro reorganizacija, todėl siekėme, kad būtų tik papildyti nuostatai ir pakeistas pavadinimas.
5. Esamo centro darbuotojai neturi pakankamai patirties jaunimo veikloje – jie daugiau treneriai negu jaunimo darbuotojai.
6. Reikėjo centro darbuotojus informuoti apie būsimus pasikeitimus.
7. Reikėjo rajono valdžiai argumentuotai pateikti, kodėl toks centras yra reikalingas ir naudingas bendruomenei.
8. Neaišku po kieno „sparnu“ glausti šią biudžetinę įstaigą, nes kaip jaunimo darbuotojai jie negali kelti kvalifikacijos (nuo to atlyginimas priklauso). Taip pat neaišku dėl darbo valandų, atostogų.
9. Savivaldybei visada svarbūs skaičiai, tačiau kaip atvirame centre parodyti, kiek turi lankytojų, kaip vesti apskaitą, kaip juos registruoti.

II. Kokie argumentai ir veiksmai, Jūsų nuomone, pristatant jaunimo centrų idėją labiausiai veikė sprendimo galią turinčius asmenis (politikus, administracijos atstovus)?

1. Pas mus tai buvo labai nesunku padaryti, nes mes neprašėme papildomai jokių lėšų, o pasakėme, kad užimsime didesnę dalį jaunimo ir centro funkcijos prasiplės. Tai politikams ypač patiko ir čia sunkumų nekilo.
2. Politikai mato jaunimo centrų tendenciją Lietuvoje, jie suvokia, kad anksčiau ar vėliau tokie centrai turės atsirasti, be to, jie supranta, kad tokie centrai reikalingi. Mūsų rajone jau planuojamas dar vienas jaunimo centras kitoje gyvenvietėje.

III. Į ką rekomenduotumėte atsižvelgti kitų savivaldybių koordinatoriams, norintiems savo savivaldybėse „instaliuoti“ atvirus jaunimo centrus?

1. Pažiūrėti ar jums tikrai tokio centro reikia, gal jūsų savivaldybėje esančios institucijos ir be jaunimo centro labai gerai užima jaunimą 😊.
2. Jei valdžia negalvoja apie jaunimo centrą, reikėtų apie tai pradėti kalbėti ir sakyti, kad tai yra reikalinga ir naudinga ne tik jaunimui, bet ir visuomenei. Žodžiu, po truputį, kad jie priprastų prie šios idėjos, kad tai nebūtų jiems kaip visiškai naujiena.
3. Reikėtų apsižvalgyti, ar rajone nėra kokių nors biudžetinių ar viešųjų įstaigų, kurias galima būtų pertvarkyti arba priskirti papildomą funkciją.
4. Susirasti bendraminčių, nes vieniems tikrai bus nelengva.
5. Jei turite miestus partnerius užsienyje, gal būtų galimybė pas juos apsilankyti ir pamatyti realiai veikiančius jaunimo centrus.

6. Būtinai reikėtų pasikonsultuoti su JRD ir prašyti jų pagalbos „stumiant“ šią idėją savo savivaldybėje.
7. Atrasti žmonių, kurie galėtų dirbti jaunimo centre, nes atviras jaunimo centras be tinkamų darbuotojų gali žlugti, o tada jau mes būsime kalti.

IV. Kokios pagalbos iš Jaunimo reikalų departamento pusės reikėtų jaunimo centrų projektą pradedantiems jaunimo koordinatoriams?

1. Konsultacijų, susitikimų su valdžia.
2. Gal būtų galima parengti pavyzdinius centrų nuostatus, koncepcijas.
3. Gal JRD turi galimybę išvežti centrų direktorius ar darbuotojus į užsienį, kur tokie centrai jau turi daug patirties.
4. Gal galima būtų organizuoti mokymus jaunimo darbuotojams.
5. Jeigu tokių centrų atsiras daug, tai reikėtų galvoti, kaip jaunimo darbuotojai bus vertinami, atestuojami, po kieno „sparnelių“ savivaldybėje jie glausis, kaip bus vertinami jų darbo rezultatai.

V. Kaip toliau, Jūsų nuomone, turėtų būti įgyvendinama atvirų jaunimo centrų projekto plėtra, kokia Jaunimo reikalų departamento politika (laikysena ir veiksmai) labiausiai pasitarnautų sėkmingam ir ilgalaikiam jaunimo centrų įsitvirtinimui savivaldybėse (pirmiausiai galvokite apie savo situaciją)?

Nelabai žinau 😊. Gal galima būtų parengti jaunimo centrų steigimo programą.

Reikėtų pavyzdinių nuostatų, koncepcijos. Gerai būtų, jei tokių

centrų įsteigimą bent iš dalies finansuotų ne savivaldybė, bet „kažkas kiti“.

Gal kartu su jumis kelios savivaldybės galėtų parengti projektą ir gauti finansavimą iš ES struktūrinių fondų.

Žinoma, labai svarbu, kad jūs, kaip departamentas, griežtai ir vienareikšmiškai pasisakytumėte, kad tokie centrai yra labai reikalingi ir kad ši mintis paplistų įvairiuose „sluoksniuose“. Savivaldybės, politikai patys pradėtų apie tai galvoti ir norėtų tokių centrų, o ne vienas koordinatorius.

LITERATŪRA

Datenbank fuer internationale Jugendarbeit, [interaktyvus].
Prieiga per internetą: <www.ijab.de>.

Deinet, U., Sturzenhecker, B. [Hrsg.]: Handbuch offene Jugendarbeit, 3. Aufl. – Münster: Votum Verl., 2000.

Everyday Yiddish-English-Yiddish Dictionary.

Infed, Youthwork, [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
<www.infed.org/youthwork/>.

[Interaktyvus]. Prieiga per internetą:
<http://www.diapozytyw.pl/en/site/slownik_terminow>.

[Interaktyvus]. Prieiga per internetą:
<www.youth-knowledge.net>.

[Interaktyvus]. Prieiga per internetą:
<<http://www.vlkk.lt>>.

Krafeld, F. J.: Grundlagen und Methoden der aufsuchender Jugendarbeit. Eine Einführung. – Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2004.

Lietuvos jaunimo neformalaus ugdymo asociacija, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <www.jnu.lt>.

Neformalaus ugdymo organizavimo Kaišiadorių savivaldybėje modelis (studija). Vilnius, Kaišiadorys, 2006.

Neformaliojo vaikų švietimo sąnaudos ir prieinamumas (tyrimo ataskaita). Vilnius, 2006.

Otto, H. U., Thiersch, H. [Hrsg.]: Handbuch der Sozialarbeit / Sozialpädagogik, 2. völlig neu überarb. und aktualisierte Aufl. – Neuwied; Kriftel: Luchterhand, 2001.

Projektgruppe WANJA [Hrsg.]: Handbuch zum Wirksamkeitsdialog in der offenen Kinder- und Jugendarbeit: Qualität sichern, entwickeln und verhandeln. – Münster: Votum, 2000.

Savivaldybių jaunimo politikos gairės, VJRT.

Kūrybinės dirbtuvės Punk subkultūros vakaro metu AC Patria jaunimo centre „Vartai“

Telšių jaunimo centro atidarymas

Atviram darbui su jaunimu pritaikytos patalpos Belgijoje

Muzikinės grupės repeticija Zarasų jaunimo centre (buvusi kino salė)

ATVIRI JAUNIMO CENTRAI – JAUNIMO POREIKIAMS

Tiražas 1 500 egz. Užsakymas Nr. 6 365
Išleido Jaunimo reikalų departamentas
Spausdino BĮ UAB „Baltijos kopija“, Kareivių g. 13B, LT-09109 Vilnius
www.kopija.lt